

คำถาม..@..คำตอบ

โรคเลือดจางธาลัสซีเมีย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง วรพรรณ ตันไพจิตร

ตามที่เคยกล่าวแล้วในจุลสารฉบับก่อน ว่าธาลัสซีเมียเป็นโรคโลหิตจางทางพันธุกรรม ผู้เป็นโรคมีอาการซีด เลือดจาง เพราะการสร้างฮีโมโกลบินลดน้อยลง เม็ดเลือดแดงมีลักษณะผิดปกติ ถูกทำลายที่ตับและม้ามมากกว่าปกติ มีผลทำให้มีตาเหลือง (ดีซ่าน) จากสีน้ำตาลดำทำให้พบเป็นนิวในถุงน้ำดีต่อไปได้เมื่อมีภาวะซีด ร่างกายจะพยายามสร้างเม็ดเลือดแดงเพิ่มขึ้น สร้างที่ไขกระดูก ซึ่งอยู่ในโพรงกระดูกทำให้โพรงกระดูกขยายเห็นได้ชัดที่กระดูกใบหน้า กะโหลกศีรษะ บางครั้งเห็นชัดเจนเรียก "หน้าธาลัสซีเมีย" คือหน้าผากโหนก โหนกแก้มสูงตาห่าง พันเหย็น ผิวกระดูกจะบางทำให้เปราะหักง่ายยังมีการสร้างเม็ดเลือดแดงเพิ่มมากขึ้น ทำให้ม้ามโตขึ้นๆ ปกติม้ามอยู่ใต้ชายโครงซ้าย จะคลำไม่ได้ แต่ถ้าม้ามโตมากจะคลำได้บางครั้งโตจนถึงระดับสะดือ ถึงหัวหน้า ม้ามจะทำลายเม็ดเลือดของผู้ป่วยเองทำให้ยิ่งซีดลงมากและเร็วขึ้น นอกจากนี้ในภาวะซีดจะมีการดูดซึมธาตุเหล็กมากกว่าคนปกติ ทำให้มีธาตุเหล็กเกิน ซึ่งจะสะสมตามอวัยวะต่างๆ มีผลเสียต่อการทำงานของอวัยวะนั้นๆ เช่น ที่ตับทำให้ตับแข็ง ที่ตับอ่อนทำให้เป็นเบาหวาน ที่หัวใจทำให้หัวใจเต้นผิดปกติ หัวใจวาย ในผู้ใหญ่ที่เป็นโรคจึงมีธาตุเหล็กเกินได้แม้ไม่เคยรับเลือดเลย ยิ่งถ้าได้รับเลือดและรับบ่อยๆ ในเม็ดเลือดแดง (ฮีโมโกลบิน) มีธาตุเหล็ก จึงได้รับธาตุเหล็กไปด้วย จำเป็นต้องหาทางกำจัดธาตุเหล็กออกเพื่อไม่ให้เหล็กไปทำอันตรายต่ออวัยวะ

โรคธาลัสซีเมียรักษาได้อย่างไร

โรคธาลัสซีเมียมีหลายชนิด บางรายอาจมีอาการน้อยจนไม่ต้องให้การรักษาอย่างใดเป็นพิเศษ บางรายซีดมากต้องได้รับการรักษาและติดต่อกับแพทย์เป็นประจำโดยสม่ำเสมอฉะนั้นก่อนอื่นผู้ปกครองผู้ป่วย และครอบครัว จะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าโรคธาลัสซีเมียคืออะไร ผู้ป่วยเป็นโรคธาลัสซีเมียชนิดใด ผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดทางสายเลือด เช่น บิดา มารดา บุตร พี่น้อง และรวมทั้งคู่สมรส ควรได้รับการตรวจเลือดเพื่อให้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับแบบแผนการถ่ายทอดทางพันธุกรรมปรึกษาหารือร่วมกับแพทย์ในการวางแผนการรักษาผู้ป่วย และการควบคุมป้องกันโรค การรักษาได้แก่

1. การดูแลรักษาสุขภาพทั่วไป ควรมีสุขอนามัยที่ดี สะอาด

การปฏิบัติตัว

ออกกำลังกายเท่าที่จะทำได้ ไม่เหนื่อยเกินไป เนื่องจากมีกระดูกเปราะหักง่าย ควรหลีกเลี่ยงการออกกำลังกายที่ผาดโผน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ควรดื่มเหล้า

อาหาร

คนที่ เป็นโรคธาลัสซีเมียเม็ดเลือดแดงแตกเร็ว ร่างกายพยายามสร้างเม็ดเลือดแดงใหม่ขึ้นมาแทนฉะนั้นควรรับประทาน

อาหารที่มีคุณภาพ มีโปรตีนสูง เช่น เนื้อสัตว์ต่างๆ ไข่ นม และอาหารที่มีวิตามินที่เรียกว่า "โฟเลท" อยู่มาก ได้แก่ ผักสดต่างๆ ที่ควรละเว้นคืออาหารที่มีธาตุเหล็กสูงมากเป็นพิเศษ ได้แก่ เลือดสัตว์ต่างๆ

ยา ไม่ควรซื้อยากินเอง เพราะอาจเป็นยาที่มีธาตุเหล็ก ไม่เหมาะสำหรับโรคธาลัสซีเมียที่มีธาตุเหล็กเกิน รับประทานยาวิตามินโฟเลท (Folate) ตามที่แพทย์สั่ง

2. การให้เลือด มี 2 แบบคือ

2.1 การให้เลือดเมื่อจำเป็น พอให้ผู้ป่วยหายจากอาการอ่อนเพลีย

2.2 การให้เลือดอย่างสม่ำเสมอจนหายซีด เพิ่มระดับฮีโมโกลบินให้สูงใกล้เคียงปกติ ทำให้ค่าเฉลี่ยของฮีโมโกลบินของผู้ป่วยสูงขึ้นได้เป็นประมาณ 11-12 กรัม/เดซิลิตร จะให้แก่ผู้ป่วยที่เป็นโรคชนิดที่รุนแรง และมักจะทำให้ผู้ป่วยตั้งแต่อายุยังน้อย ผู้ป่วยจะแข็งแรงเหมือนเด็กปกติ ไม่เหนื่อย และจะป้องกันมิให้ใบหน้าเปลี่ยนม้ามจะไม่โต หรือถ้าโตอยู่ก่อนจะยุบลง การเจริญเติบโตจะปกติ ข้อเสียคือ ต้องมารับเลือดอย่างสม่ำเสมอ และให้ยาขับเหล็กด้วย เพราะจะมีภาวะเหล็กเกินตามมา

3. การให้ยาขับธาตุเหล็ก ผู้ป่วยธาลัสซีเมียที่ได้รับเลือดจนหายซีดและได้ยาขับธาตุเหล็กอย่างสม่ำเสมอจนไม่มีภาวะเหล็กเกิน จะมีสุขภาพแข็งแรง และอายุยืนยาว

4. การตัดม้าม เมื่อม้ามโตมากทำให้อึดอัด และกลับทำลายเม็ดเลือดหลังการตัดม้ามอัตราการให้เลือดจะลดลง แต่อาจมีภาวะติดเชื้อง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กอายุน้อยกว่า 4 ปี หลังตัดม้ามผู้ป่วยจะต้องกินยาปฏิชีวนะเพนิซิลลิน วี 2-3 ปี หรือจนพ้นวัยเด็ก

5. การปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด ปัจจุบันเป็นวิธีเดียวที่สามารถรักษาโรคธาลัสซีเมียให้หายขาดได้ แพทย์จะเลือกทำการรักษาโดยวิธีนี้ในผู้ป่วยโรคธาลัสซีเมียรายที่รุนแรง ผลการรักษาดีหายขาดถึงร้อยละ 80 แต่ค่าใช้จ่ายสูงและอาจมีปัญหาแทรกซ้อนจากการรักษาได้

เมื่อท่านอ่านจุลสารฉบับ กันยายน 2548 และฉบับนี้แล้ว ขอเชิญชวนท่านร่วมสนุกในการตอบคำถามต่อไปนี้แล้วโปรดดูคำตอบและให้คะแนนตนเองด้วย ฉบับนี้ คำถามต่อไปนี้ข้อใดเป็นข้อที่ถูกต้อง (อาจมีมากกว่า 1 ข้อ)

คำถาม "นิว" ที่เป็นผลแทรกซ้อนจากโรคธาลัสซีเมีย คือ

1. นิวในกระเพาะ
2. นิวในกระเพาะปัสสาวะ
3. นิวในกรวยไต
4. นิวในถุงน้ำดี

คำตอบ นิวในถุงน้ำดี ซึ่งเกิดจากการตกตะกอนของสีน้ำตาลที่เป็นผลของการแตกสลายของเม็ดเลือดแดง ผู้ป่วยผู้ใหญ่มัก

มีนิ้วในถุงน้ำดีและเป็นสาเหตุที่ทำให้มีปัญหาแทรกซ้อน มีการติดเชื้อ คือ ถุงน้ำดีอักเสบได้

คำถาม อวัยวะที่สร้างเม็ดเลือดแดงในผู้ใหญ่ คือ

1. ตับ
2. ไต
3. หัวใจ
4. ไช้กระดูก

คำตอบ ไช้กระดูก ในผู้ใหญ่ ไช้กระดูกเป็นแหล่งสำคัญในการสร้างเม็ดเลือดทุกชนิด (เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาว และเกร็ดเลือด) ในครรภ์มารดา ม้ามเป็นแหล่งสร้างเม็ดเลือดของทารก คนไข้ธาลัสซีเมียมีการสร้างเม็ดเลือดเพิ่มในไช้กระดูก (ซึ่งทำให้กระดูกเปลี่ยนรูป) แล้วม้ามยังช่วยสร้างเม็ดเลือดด้วย

คำถาม ผู้เป็นโรคธาลัสซีเมียมีสิ่งตรวจพบที่สำคัญได้ทุกข้อ **นอกจาก**

1. ขาดธาตุเหล็ก
2. ซีด
3. เหลือง
4. ม้ามโต

คำตอบ ขาดธาตุเหล็ก อาการซีดเหลือง ม้ามโต เป็นอาการของโรคธาลัสซีเมีย คนที่เป็นโรคนี้จะมีธาตุเหล็กเกิน จากการดูดซึมธาตุเหล็กเพิ่มขึ้นและจากเลือดที่ได้รับ ถ้าธาตุเหล็กเกินมาก จะมีผลเสียต่ออวัยวะ จึงต้องให้ยาขับธาตุเหล็กออก

คำถาม โรคธาลัสซีเมียสามารถรักษาให้หายขาดได้โดย

1. ให้เลือดและยาขับธาตุเหล็ก
2. ปฎิกายไช้กระดูก
3. เปลี่ยนยีน
4. ผ่าตัดไช้กระดูก

คำตอบ ปฎิกายไช้กระดูก การให้เลือดและขับเหล็ก แม้จะช่วยให้ผู้ป่วยแข็งแรงได้เท่าเทียมกับคนปกติ แต่ต้องให้การรักษาลดต่อไป การเปลี่ยนยีนเป็นความหวังของผู้ป่วย แต่ยังอยู่ในระหว่างการศึกษายังยังไม่สำเร็จ การปฎิกายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดเลือด (ได้แก่ การปฎิกายไช้กระดูก, ปฎิกายเลือดสายสะดือ) ปัจจุบันเป็นวิธีที่รักษาผู้ป่วยให้หายได้มากถึงร้อยละ 70-80 ไม่ใช่การผ่าตัดไช้กระดูกซึ่งมีผู้เข้าใจผิดบ่อยๆ

คำถาม สำหรับผู้ที่ เป็นพาหะของธาลัสซีเมีย (trait) ข้อใด **ไม่ถูกต้อง**

1. ถ่ายทอดพันธุกรรมนี้ไปให้ลูกได้
2. สุขภาพแข็งแรงปกติดี
3. สามารถบริจาคเลือดได้
4. ไม่มีวิธีตรวจวินิจฉัย จะทราบต่อเมื่อมีบุตรเป็นโรค

คำตอบ ไม่มีวิธีตรวจวินิจฉัย จะทราบต่อเมื่อมีบุตรเป็นโรค เป็นข้อที่ผิด พาหะมีสุขภาพปกติแข็งแรง และสามารถถ่ายทอดพันธุกรรม (ยีน) ธาลัสซีเมียให้ลูกได้ (ดูภาพจากจุลสารฉบับก่อนประกอบ) และสามารถ

วินิจฉัยพาหะได้จากการตรวจเลือดโดยวิธีพิเศษ โดยไม่ต้องรอให้มีลูกเป็นโรค แต่เมื่อทราบว่าเป็นพาหะ ต้องตรวจคู่สมรสด้วยว่าเป็นคู่เสี่ยงที่จะมีลูกเป็นโรคหรือไม่ และปรึกษาแพทย์ เพื่อหลีกเลี่ยงการมีลูกเป็นโรคธาลัสซีเมีย ถ้าเป็นคู่เสี่ยง

คำถาม คู่สามีภรรยา คู่ใดที่จะไม่มีลูกเป็นโรคธาลัสซีเมีย

1. สุขภาพแข็งแรงดีทั้งคู่
2. เคยบริจาคเลือดสม่ำเสมอทั้งคู่
3. สามีเป็นพาหะ (trait) ภรรยาปกติ ไม่เป็นพาหะ
4. มีลูก 3 คนแล้ว ทุกคนแข็งแรงดี กำลังตั้งครรรภ์คนที่ 4

คำตอบ สามีเป็นพาหะ (trait) ภรรยาปกติ ไม่เป็นพาหะ การที่สามีและภรรยาสุขภาพดีทั้งคู่ หรือเคยบริจาคเลือด หรือมีลูกแข็งแรง ไม่ได้หมายความว่าคู่สามีภรรยาไม่เป็นพาหะ ต้องตรวจเลือด (โดยวิธีพิเศษ) ก่อนจึงจะบอกได้ ถ้าเป็นพาหะฝ่ายเดียว ลูกจะไม่เป็นโรค (ดูจุลสารฉบับก่อนประกอบ) การมีลูกแข็งแรง 3 คนแล้ว ลูกคนต่อไป อาจเป็นโรคธาลัสซีเมียได้ ถ้าเผชิญ พ่อ-แม่ เป็นพาหะทั้งคู่

คำถาม ถ้าพาหะกับพาหะของธาลัสซีเมีย (ชนิดที่สอดคล้องกัน) แต่งงานกัน อัตราเสี่ยงที่จะมีบุตรเป็นโรค ในการตั้งครรรภ์แต่ละครั้ง คือ

1. 1 ใน 2
2. 1 ใน 3
3. 1 ใน 4
4. 1 ใน 8

คำตอบ อัตราเสี่ยงที่บุตรจะเป็นโรคคือ 1 ใน 4 อัตราเสี่ยงจะเท่ากันทุกการตั้งครรรภ์

คำถาม วิตามินที่แพทย์มักให้แก่คนไข้ธาลัสซีเมีย คือ

1. วิตามิน เอ
2. วิตามิน บี
3. วิตามิน ซี
4. วิตามิน โฟลิค

คำตอบ วิตามินโฟลิค ช่วยเสริมในการสร้างเม็ดเลือดวิตามินนี้พบในพืชผักใบเขียวต่างๆ ด้วย

คำถาม โรคต่อไปนี้ติดต่อได้จากการให้เลือดคือ

1. โรค AIDS
2. โรค ธาลัสซีเมีย

3. โรคหัวใจ
4. โรคลมชัก

คำตอบ โรค AIDS อีก 3 โรคไม่ติดต่อทางการรับเลือดคนที่เป็นพาหะของธาลัสซีเมีย มีสุขภาพแข็งแรง (พบร้อยละ 40 ของประชากรและน่าจะร้อยละ 40 ของผู้บริจาคเลือดด้วย) ไม่ถ่ายทอดโรคจากเลือดที่บริจาค สำหรับโรค AIDS นั้น ปัจจุบันเท่าที่ทราบแทบไม่พบว่ามีการติดต่อทางเลือดเลย เพราะที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย และธนาคารเลือด โรงพยาบาลต่างๆ มีการตรวจคุณภาพของเลือดที่จะให้แก่ผู้ป่วยว่าสะอาด ปราศจากเชื้อ AIDS รวมทั้งตัดบั๊กเสปบิซิฟิลิส

คำถาม บอกได้ว่าท่านเป็นพาหะธาลัสซีเมียหรือไม่ เมื่อ.....

1. ต้องมีลูกเป็นธาลัสซีเมียเสียก่อน
2. มีพี่เป็นโรคธาลัสซีเมีย
3. มีแม่เป็นพาหะธาลัสซีเมีย
4. ตรวจเลือดโดยวิธีพิเศษ

คำตอบ ตรวจเลือดโดยวิธีพิเศษ ตรวจเมื่อใดก็จะทราบได้โดยไม่ต้องรอให้มีลูกเป็นโรคเสียก่อน ตรวจก่อนมีลูกและปรึกษาแพทย์เพื่อสามารถหลีกเลี่ยงการมีลูกเป็นโรคได้ การมีพ่อ แม่หรือเครือญาติเป็นพาหะ ก็จะมีโอกาสเป็นพาหะมากกว่าคนทั่วไป (มากกว่าร้อยละ 40) แต่อาจไม่เป็นพาหะก็ได้ จึงบอกไม่ได้ จนกว่าจะตรวจเลือด

คำถาม พ่อและแม่เป็นพาหะธาลัสซีเมีย และถ้าลูกคนแรกเป็นโรคธาลัสซีเมีย ลูกคนต่อไป

1. จะไม่เป็นโรค
2. จะเป็นพาหะแบบพ่อหรือแม่
3. จะปกติ
4. มีอัตราเสี่ยงเท่ากับครุฑแรก คือ ปกติ 1/4, เป็นพาหะ: 2/4, เป็นโรค 1/4

คำตอบ มีอัตราเสี่ยงเท่ากับครุฑแรก คือ ปกติ, เป็นพาหะ, เป็นโรค ในอัตรา 1:2:1 และอัตราเสี่ยงเช่นนี้ทุกการตั้งครรภ์

คำถาม ข้อใดไม่ถูกต้องเกี่ยวกับม้าม

1. ม้ามช่วยในการสร้างเม็ดเลือดแดงในผู้ป่วยธาลัสซีเมีย
2. ผู้ป่วยทุกรายต้องมีม้ามโต
3. ถ้าม้ามโตมาก ผู้ป่วยต้องให้เลือดถี่ขึ้นมาก แพทย์อาจพิจารณาตัดม้าม
4. การตัดม้ามจะทำความถี่ในการให้เลือดน้อยลง แต่ไม่หายขาด

คำตอบ ผู้ป่วยทุกรายต้องมีม้ามโต ไม่จริงเสมอไปเพราะผู้ป่วยธาลัสซีเมียที่อาการน้อย หรือที่ไม่มีอาการ ม้ามไม่โตก็ได้ ม้ามที่โตระยะแรกช่วยไขกระดูกสร้างเม็ดเลือดแดง แต่ถ้าม้ามโตมากขึ้นๆ จะทำลายเม็ดเลือดแดงด้วย แพทย์จึงจะพิจารณาตัดม้าม ถ้ามีข้อบ่งชี้

คำถาม ข้อใดไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการให้เลือดจนหายซีดีในโรคธาลัสซีเมีย

1. ผู้ป่วยทุกคนควรได้รับการรักษาแบบนี้
2. สามารถช่วยให้แข็งแรง ลักษณะใบหน้าปกติ ม้ามไม่โต
3. ผู้ป่วยหายขาดจากโรคได้
4. จะมีปัญหาธาตุเหล็กเกินจากเลือดที่ให้

คำตอบ ผู้ป่วยทุกคนควรได้รับการรักษาแบบนี้ และ ผู้ป่วยหายขาดจากโรคได้ การให้เลือดจนหายซีดีเป็นการรักษาแบบประคับประคองที่มีประโยชน์มาก แต่ผลจะดีมากถ้าร่วมกับการให้ยาขับเหล็ก และต้องให้ตลอดไป จะใช้รักษาผู้ป่วยธาลัสซีเมียกลุ่มอาการรุนแรง

คำถาม อาหารอะไรที่ผู้ป่วยธาลัสซีเมียควรหลีกเลี่ยง

1. ไข่
2. นม
3. เลือดหมู
4. ผักต่างๆ

คำตอบ เลือดหมูเพราะมีธาตุเหล็กมากที่สุด จึงควรหลีกเลี่ยงควรรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ สำหรับไข่และนมเป็นอาหารที่มีโปรตีนสูง ผักมีวิตามินโฟเลตมาก มีประโยชน์ดี

คำถาม กีฬาชนิดใดที่ผู้ป่วยธาลัสซีเมียควรหลีกเลี่ยงมากที่สุด

1. วัยน้ำ
2. ปิงปอง
3. คาราเต้
4. หมากฮอส

คำตอบ คาราเต้ เป็นกีฬาที่ใช้กำลังมาก และมีการกระทบกระแทก อาจมีอันตรายต่อกระดูกที่เปราะ กระดูกหักได้ ควรเลือกกีฬาที่ไม่มีการปะทะ กระแทก และไม่เหนื่อยจนเกินไป

ขอเชิญท่านที่ตอบคำถาม ตรวจสอบผลแล้วแจ้งผลการตอบไปที่ กองบรรณาธิการด้วย เราจะพิจารณามอบรางวัลให้จำนวน 5 ท่าน หากท่านมีข้อสงสัยหรือข้อใจคำถามเฉยๆ หรือมีปัญหาอื่นๆ มีข้อเสนอแนะใดๆ โปรดติดต่อไปที่กองบรรณาธิการหรือที่มูลนิธิโรคโลหิตจางธาลัสซีเมียแห่งประเทศไทย www.thalassemia.or.th เรามีคำตอบ

ชื่อผู้ตอบ.....อายุ.....ปี.....
 อาชีพ.....โทรศัพท์.....
 E-mail address.....
 ติดต่อทางไปรษณีย์ที่.....